

SZILÁGYI ÁKOS

„Virágozzék ezer nemzetállam!”

– Véres pöttyök a posztmodern politika palettáján –

„Társadalomszemléletünk etnicizálódása nem pusztán komor premodern reakció a modernitás ellenében, nem vagy nemcsak a régi fajelméletek és etnikai kizárólagosságok továbbélése, hanem a kulturális multiidentitás új keletű zavara is az egyre növekvő posztmodern felételek között” – összegzi diagnózisát az „egyaránt poszt és pre állapotban” leledző ezredfordulós világról Gombár Csaba revelatív tanulmányában. „Etnikai reneszánsz”, „fundamentalizmus”, „etnoregionális követelések”, „osztálypolitika helyett biopolitika”, „a Nagy Elbeszélések helyett multikulturalizmus, a multiidentitás miniatűr diskurzusai” – a dilemma világos: hogyan lehetséges, hogy „az oly sok szempontból globalizálódott világban erősödnek a kulturális szeparatizmusok”, hogy a „multikulturális világ hirtelen kitermeli a goromba kulturális szeparatizmusokat”, az etnikai alapon „benyújtott” államalkotó igényeket? De mit jelent ebben az összefüggésben a „kulturális multiidentitás” megzavarodása? Visszavezethető-e a társadalomszemlélet – a politikai és köztudat – etnicizálódása akárcsak részint is efféle identitászavarra? S vajon csakugyan ellentmondás feszül-e a világ *tényleges* – gazdasági-információs és tömegkulturális – globalizálódása és a nemzeti államok és államszövetségek etnikai-regionális széthasadozása, az etnikai háborúk, torzsalkodások és etnikai törpeállamok sokasodása között? Miről szólnak ma az etnikai konfliktusok, mit állít és mit tagad az etnikai nemzetfelfogás *ma* és legalábbis Európában? Csakugyan visszaesés-e ez valamilyen modernitás előtti szintre, atavizmus, archaizmus, „új törzsiség”, avagy inkább a posztmodern érem másik oldala, mint egy helyütt Gombár Csaba is állítja: „A posztmodern gondolkodás széles keblű multikulturalizmusa, miközben egyfelől gomba módra szaporítja a legkülönbözőbb identitásokat, másfelől a politikai realizáció és a jogi

biztosítékok militáns, s a legkevésbé sem toleráns kiépítése során kulturális szeparatizmusként jelentkezik”. Ha ezúttal figyelmen kívül hagyjuk is, hogy mi szaporít mit, vagyis, hogy mekkora és milyen természetű a posztmodern gondolkodás felelőssége az identitások e gyors szaporodásában, hogy a posztmodern multikulturalizmusa nem *tudomásulvétele*—e csupán (a szembeszegülés és az igazolás Nagy Elbeszélései híján) ennek a szaporaságnak, továbbá, ha eltekintünk az identitások természetétől, attól, hogy miként és mennyire más – e közös nevező fölött – a szlovák, a hutu és a skót vagy erdélyi magyar identitás, a nők, a melegek, a testi fogyatékosok stb., stb. identitása, akkor egyvalami azért mégiscsak szembet ötlő e sokféle és sokféle-képp harcias identitásban. A multikulturalizmus „forró égöve” alatt buján tenyésző identitások ugyanis *nem egymás iránt* tanúsítanak türelmetlenséget és kérlelhetetlenséget, hanem mindig azok ellen az átfogó, egységes, normatív, univerzalisztikus kulturális és politikai elvek, intézmények, gondolkodásmódok, integrációs keretek ellen irányulnak, amelyek a modernitásban alakultak ki, s amelyek mindenféle kulturális, civilizációs, regionális másság elnyomására, „féken tartására”, asszimilálására, háttérbe szorítására épültek, ideologikusan legitimálva a kényszert és erőszakot, amely ezeket a modern építményeket összetartotta. A posztmodern szituációban, melyet a modernitás – *mint végződésfolyamat* – végeként és *a világ tényének* keletkezésfolyamataként értelmezek, nem akármilyen identitások és nem is szokványos szeparatizmusok vannak kialakulóban és állnak folytonos háborúságban egymással. Az új identitások 1. valamilyen, a modernitásban létrejött, a modernitásban funkcionális általános norma, integrációs keret, közös alapzat ellen irányulnak; 2. egyik új identitás sem kíván a kikezdett, felbomló, döglődő régi modern identitás – az átfogó, univerzalisztikus identitás – helyére lépni, *beéri* önmagával, a részlettel és harciassága abban merül ki, hogy *ezt* a részletet kiszakítsa a „döglött egészből”, körülhatárolja, megvédje stb.; 3. az új identitások egzisztenciálisan vannak megalapozva, nem ideologikusan és politikailag (az egyes személy saját, egyetlen életében vagy a pusztá testi létezésben, a közvetlen helyi közösségben vagy társadalmi csoportban); 4. a régi modern integrációs keretek – mindekelőtt a politikai nemzet – a széteséstől, a szeparatizmustól, regionalizálódástól, „tribalizálódástól” nem dől össze „a” világ, sőt, a gazdasági-információs-kulturális globalizálódás, a nagy szupranacionális keretek kiépülésének éppen a hagyományos nemzetállamok „lebomlása” a feltétele, és a nagy kérdés az, hogy ez a „lebomlás” mi módon, milyen áron megy végbe. Véleményem szerint az nem kérdés már, hogy ennek valamiképp végbe kell mennie, és a hagyományos modern integrációs keret meggyöngyülésével, mindekelőtt a nemzetállam gazdasági és politikai funkcióvesztésével végbe is mehet, hiszen egy új integrációs keret *létezése* támasztja alá, és a maga részéről minden posztmodern szeparatizmus is ezt az új integrációs keretet erősíti azzal, hogy az új identitás alapján ebbe a keretbe igyekszik

beilleszkedni. Mindenesetre még a – hagyományos nemzetállamok anakronisztikus ellenállása folytán kirobbanó – legkilátástalanabb, legvéresebb belháborúk, „etnikai háborúk”, „régiók háborúi” sem fenyegetnek azzal a veszéllyel, amivel a nemzetállamok közötti régi háborúk, hogy világháborúba és általános káoszba torkollanak. Ebből a szempontból például félreértés vagy retorikai túlzás napjaink „Szarajevóját” az első világháború „Szarajevójával” összetéveszteni, még-ha Jugoszlávia szétesése regionális szempontból bizonyos veszélyeket és főképpen hátrányokat jelent is szomszédai számára. (Természetesen a szupranacionális keretbe való beilleszkedés szempontjából.)

„Az etnikai párt a 20. század végén a párttörténelem torzszülötte. Enyhébben fogalmazva: fából vaskarika” – írja Gombár Csaba. Hasonlóképpen torznak és veszedelmesnek látja az „etnikai alapon” megfogalmazott „államalkotó igényeket”, az „etnikumok államkonstituáló szerepét”, lett légyen szó akár „nemzetközösségi államok” elképzeléséről vagy tervezetéről. Nos, a modernitás eszményi politikai képletei (a politikai nemzet és a politikai párt) felől nézve mindez talán csakugyan a *politikai* összezavarodásának, torzulásnak és megannyi torzszüleménynek látszik, különösen tekintettel azokra a vészterhes és véres eseményekre, amelyek a politikum etnicizálódását esetenként kísérik. A modernitás vége vagy lezárulása felől nézve azonban nem a politikai közösség „barbarizálódásának” vagy a „politikai” és a „természeti” elem posztmodern öszezagyválódásának látszik az etnicizálódás, hanem a „politikai” (a modern „politikum”) elhalását kísérő tünetnek, amelyet a politikailag konstituált intézmények és intézményes keretek (a nemzet és a párt) meggyöngyülése, a beolvasztás és központosítás révén egységesítő politikai ideológiák kiüresedése és a politikai hatalmat totalizáló, kifelé és befelé is terjeszkedő államgépezetek funkcióvesztése tesz lehetővé, s amely – végső soron – a szupranacionális gazdasági és politikai integrációkba való beilleszkedést szolgálja. Az etnikai elvet ugyanis nem a hagyományos politikai közösség, a nemzetállam vagy a totális párt fogalmazza meg ezúttal, hogy a „faji leszámazásra” való kvázi-tudományos hivatkozással és/vagy a politikát esztétizálva újraalapozza a megingott politikai közösséget (amint azt a náciizmus tette például), hanem valamilyen nem-politikai közösség vagy csoport, hogy – elitje vagy az egész csoport különérdekét érvényesítve – szert tegyen a politikai közösség elhagyásához szükséges energiára, szökési sebességre és az érdekmozgást elváltoztató, a csoport közös egzisztenciális tapasztalatára építő szerepre, nyelvezetre, maszkra. Az etnikai elv csakugyan *nem-politikai*, ám épp azért nem az, mert egy létező, fennálló politikai elv és politikai közösség – a nemzetállam – megbontását és leépítését célozza és egy nem-politikai, szupranacionális gazdasági keretbe való beilleszkedésre irányul. Hogy aztán mi ez a nagyobb egység, szupranacionális keret (az Európai Unió, a FÁK vagy a csendes-óceáni térség), hogy mennyire jött egyáltalán létre, mit bír el, hogy mennyire önállóság és mennyire valóságos esély a kiszakadással – esetenként az államalko-

tásig elmenő szeparálódással – elérhető gazdasági előny egy-egy „szakadár” régió, népcsoport, társadalmi csoport számára, s hogy végezetül az egész szóban forgó régió, népcsoport emelkedhet-e fel e „szökés” által arra a magasabb színvonalra, amelyen aztán a világrendszerbe, a szupranacionális egységbe integrálódhat (mint például Csehország vagy Szlovénia esetében történt) avagy csak bizonyos elitcsoportok tesznek szert az imént említett „szökési sebességre”, és az etnikai elv meghirdetése valójában az elitek különérdekének elhomályosítását szolgálja (nagyon is ideologikusan, ahogy azt a FÁK tagállamaiban láthatjuk), nos, mindez már megannyi változat a „megadott témára”, s mindannyiszor az eseti elemzés és a konkrét mérlegelés dönti el, hogy *mit ér* az etnicizálódás, ha ukrán, ha csecsen, ha baszk, ha breton, ha tamil, ha román... ha magyar? Az az etnicizálódás, amelyet Gombár Csaba joggal helyez átfogó elemzése középpontjába mint az új témákkal telítődő politika legsúlyosabb konfliktusforrását, nem fogható fel pusztán a *politikai* megromlásaként és egészen másról szól, mint a 19. századi vagy akár 20. századi – szükségképp sikertelen! – szeparatizmusok és másról szól, mint a politikai nemzet – az egységes, központosító, expanzív nemzetállam – fasisztoid megmentésének/elpusztításának paradox kísérletei a nemzetfogalom etnicizálása által (ezek csakugyan fából vaskarikák voltak). Úgy gondolom, hogy a posztmodern multikulturalizmussal összefüggésbe hozható etnicizáló szemlélet és etnicista törekvések *modernitás utániak* és így nem is a 19. századi értelemben vett nemzetállamok megteremtését célozzák (ami valóban anakronizmus lenne a második ezredforduló globalizálódott világában), hanem éppenséggel a nemzetállamok lebontását és azoknak az új, különválva, önállósulva sikeresebb, mozgékonyabb gazdasági alanyoknak a megteremtését, amelyek a világgazdaság nagy szupranacionális integrációit alkotni fogják. A szóban forgó integráció alanyai vagy egységei ugyanis nem nemzetállamok lesznek (amennyire léteznek ezek az integrációk, már ma sem ilyen nemzetállami egységekből épülnek föl), hanem a nemzetállamok fölötti vagy alatti regionális vagy régió-közi gazdasági egységek. Nemzetállamok egész kivételes esetben férhetnek csak át a globális világgazdaság tűfokán. (Ilyen kivétel lehet például Magyarország, amely a modern történelem sorscsapásai következtében, szenvedőlegesen vált a magyar nemzetállam regionális és etnicista torzójává, jóllehet még így is élesen kettéválik „keleti” és „nyugati” régióra.) A nagy, központosított nemzetállamok vagy maguk kezdenek el dolgozni saját leépítésükön, a hatalmi jogkörök regionális leosztásán és a szupranacionális integrációs keret kimunkálásán (aminek a hagyományos nemzeti szuverenitásról való fokozatos lemondás az egyik előfeltétele), beleértve egyfajta szabályozó, fékező, kiegyenlítő, korrekciós szerepkörrel (hiszen a nemzetállamból élő vagy a nemzetállam által megvédett, privilegizált társadalmi csoportok, régiók ellenállása a szupranacionális integrációval szemben meglehetősen nagy), vagy ellenállnak ennek a folyamatnak, és esetenként elmennek egész a nyílt

háborúig is, katasztrófába döntve magukat és esetenként a fennhatóságuk alá tartozó egész régiót. Abban, hogy az egyes nemzetállamok melyik utat választják (helyesebben szólva talán melyik útra lépnek, sodródni, taszítódnak) a politikai bölcsesség viszonylag csekély szerepet játszik. Az átállás nyilvánvalóan sokkal könnyebb ott, ahol a gazdasági egységesülési folyamat belülről repesztgeti a nemzetállam politikai építményének falát és nehezebb ott, ahol a nemzetállam gazdasági ereje elenyésző politikai erejéhez képest, tehát dezintegrálódása nemhogy gazdasági előnyökkel nem kecsegteti, de teljes gazdasági periferizálódással fenyegeti az „anyanemzethez” tartozókat. (Csehország Szlovákia „leadásával” nyert, de Szerbiáról ez aligha mondható el: Jugoszláviában éppen megfordítva, a kvázi-szövetségi jugoszláv államról leváló Szlovénia és Horvátország lettek a „nyertesek”, és pedig nem azért, mert végre-valahára szuverén nemzetállamokká válhattak, hanem azért, mert különválva több eséllyel, gyorsabban integrálódhatnak a szupernacionális nyugat-európai egységbe.)

Az etnicizáló nemzetszemlélet és nemzetideológia ott jelenik meg, ahol a nemzetállam erőnek erejével akarja megakadályozni az új, szupernacionális integrációs keret *alanyainak* kialakulását és kiválását a „politikai nemzettestből”, mert az államalkotó nemzet gazdaságilag nem elég erős ahhoz, hogy elvesztett politikai elsőbbségét és befolyását gazdaságilag szerezzze vissza, sőt terjessze ki. (Oroszország, amely a politikai birodalom történelmi stádiuma után maga is egy ilyen szupernacionális gazdasági integrációvá igyekszik válni, nemcsak nem rettent meg Ukrajna, Kazahsztán és a többi volt szovjet köztársaság kiválásától és önálló államiságától, de inkább kívánta és elősegítette azt: ezek az államok ugyanis gazdaságilag aligha fognak valaha is „elszökni” az eurázsiai régióból, ahol Oroszország gazdasági primátusa és egy szupernacionális gazdasági integrációban betöltött középponti szerepe aligha lehet kérdéses.)

A nemzetszemlélet posztmodern etnicizálódása tehát nem más mint a politikai közösségből, a nemzetállamból való *kihátrálás* hivatkozási alapja, amely rögvest szertefoszlik, mihelyt a kiválás sikerült, és megkezdődhet a szupernacionális gazdasági integrációba való beépülés nagy mutatványa. Miután már nem nemzetállamok alkotják a világot összetartó legfőbb gazdasági integrációs keretet, s miután – ettől el nem választhatóan – kihunyóban vannak a politikai közösség eszméi (beleértve a hagyományos nacionalizmusokat is), a regionális önállósulás (nota bene: a személyes, individuális önállósulás kísérletei is) csak magába ebbe a különállásba, *puszta másságba* kapaszkodhatnak (a politikai közösség nemes eszményét fel nem adó politikai ész legnagyobb megbotránkozására). Ebből azonban önmagában sem véres káosz, sem „új középkor”, sem „új faji állam” nem következne, sőt még az „etnikai tisztogatás” borzalmaira sem kerülne sor, ha nem lennének olyan nemzetállamok, amelyek háborút indítanak az etnikai alapon „kihátrálók”, a „szeparatisták” ellen, s eközben átveszik – saját

nemzetállami képükre és hasonlatosságukra formálják át – az etnikai elvet. A létező politikai közösség – a nemzetállam – etnikai alapra helyezése azonban éppenséggel nem posztmodern, hanem *régi modern képlet*: a náciizmus, a fasiszmus képlete, amely valójában nem lebontani kívánja a nemzetállam politikai közösségét, hanem ezen a képtelen alapon megmenteni, megerősíteni, sőt újjáépíteni. Innen nézve jól kivehetően elválik egymástól az etnikai szemlélet mint *a helyi társadalmak* elkülönülésének, önállóságának, elszakadásának *nem-politikai* támadás-ideológiája, legitimálása a hagyományos *politikai közösséggel*, a nemzetállammal szemben, és mint *az adott nemzetállam* reakciója, védekezésideológiája, amelyben a megingott, gazdasági funkcióját vesztett, ideológiai támasz nélkül maradt nemzetállam próbálja a politikai közösséget etnikai talajra helyezni. Ez utóbbi próbálkozás az, ami aztán etnikai háborúkhöz, etnikai tisztogatásokhoz, regionális katasztrófákhoz vezethet. A többé semmiféle érvényességet adó eszmére – Történelemre, Szabadságra, Nemzetre –, semmiféle küldetésre és szolgálatra, semmiféle racionálisan megfogalmazható feladatra (belső piac megeremtése és megvédelmezése; modernizáció meggyorsítása; szociális különbségek kiegyenlítése) nem vonatkoztatható politikai közösség katasztrófális belekapaszkodása az etnikai elvbe és az ebből következő véres abszurd valójában *a modernitás utójátéka*, a modern, tehát politikai közösség – az állam – logikájából következik ott, ahol ebből a logikából még ilyesmi következhet. A nemzetállammal szemben megfogalmazott etnikai elv azonban nem új nemzetállamot alapoz meg ezen a módon, hanem *a kiválás* elvi – egy politikai eszmék nélkül maradt világban *nem-politikai*, ha tetszik egzisztenciális – alapját (esetenként csak ürügyét) teremti meg, amiből önmagában sem fajelmélet, sem etnikai háború, sem az etnikailag tiszta állam megvalósításának követelménye nem következik. A nemzeti szuverenitás etnikai alapon történő kivívásának értelme nem a „nemzeti önelvűség” vagy a „nemzeti öncélúság”, amely mintegy a nemzetállam megeremtésében teljeseedik be, hanem a szupranacionális integrációba való beilleszkedés, az önző regionális előnyszerzés, a jobb gazdasági helyfoglalás előfeltétele: a politikai szuverenitás igazából csak arra jó, hogy elnyerése után legyen mit feláldozni a gazdasági egyesülés oltárán, csak persze ezt az áldozatot most már „mi” és a „magunk érdekében” hozzuk meg, ahelyett, hogy a nemzetállam hozatná meg velünk a maga és mások érdekében. Ebben az értelemben az etnicizálódás nem visszaesés valamilyen archaikus szintre, *a politika alá*, hanem lehetséges és sok tekintetben kényszerű túlhaladás a modernitás, a politikai közösség nemzetállami fokán. Nem az ebből adódó *értelmetlen* (mert a modernitás értelemadó eszméire immár nem vonatkoztatható) *vérengzések, szürreális borzalmak* meglepőek a mi időkben, amely már történelmi kornak sem nevezhető, hanem egyrészt az, hogy mindebből mind ez ideig nem lett világhatasztrófa és másrészt az, hogy még ezek a véres borzalmak is a modernitás végváraiból, a nemzetállamok sötét barlangjaiból gomo-

lyognak elő. Azt mondanám, hogy már az is nagy és jótékony elmozdulás a modernitás vérrel, kínnal, szenvedéssel átítatott világától, hogy a szóban forgó borzalmak – mézsárlások, megtorlások, helyi háborúk a maguk pőreségében, semmiféle magasabb elvre – történelmi szükségszerűsége, nemzeti küldetésre, isteni végzésre – nem vonatkoztatható *értelmetlenségként, abszurditásként, helyi katasztrófa*ként mutatkoznak meg a világ számára. E katasztrófális ténykedések azonban változatlanul a modern, tehát régi nemzetállamok mozgásának logikájából és a modern (tehát anakronisztikus) államnacionalizmusokból, nem pedig a velük szembehelyezkedő etnicista elkülönülési, kitérés, kiválási kísérletek logikájából és az etnicizáló társadalomszemléletből fakadnak. A legsúlyosabb eset változatlanul akkor áll elő, ha a politikai közösség, az államnemzet veszi át és használja föl saját megerősítésére az etnikai elvet. Ez azonban modern képlet és a modern katasztrófa forgatókönyve, bárhol valósítják is meg. Változás – s nem épp lényegtelen változás – csak abban van, hogy a katasztrófa forgatókönyve mostantól *helyi szinten* és *nem világméreteken* valósul meg. Világméreteken a szupranacionális gazdasági integrációkból álló globális társadalom van megvalósulóban. Igaz, hogy ez még a kezdetnek is csak a kezdete, de már ez is elég ahhoz, hogy nemzetállamok ne robbanthassanak ki világháborút, avagy kissé póriasan szólva, hogy csak a helyi levesbe köphessenek bele, de a világlevesbe már nem. Innen nézve a második ezredfordulón nem a rivális ideológiai-politikai rendszer, a szovjet típusú kommunizmus bukása jelenti az igazi fordulatot és adhat némi reményt egy világkatasztrófa elkerülésére, hanem a modern – centralizált, expanzív, asszimiláló – nemzetállamok globális, strukturális meggyengülése és a helyi, valamint a szupranacionális gazdasági, politikai, kulturális integrációs strukturák kiépülése, a nemzetállam dekomponálódása.

Az új keletű szeparatizmusok, a politikai széttagozódás, az etnikai nemzetállamiságok mögött tehát a fennálló – 19. századi típusú – nemzetállami integrációs keretek elleni lázadás áll: a különféle okoknál fogva (vallási, nyelvi kulturális tradíció, népcsoport, gazdasági fejlettségi szint) tartósan különálló és e különállást valamiképpen megélő, tudatosító, kinyilvánító *régiók*, a helyi társadalom éppen a globalizálódás világkorszakában önállósulhatnak a régi szerepüket veszített nemzetállami integrációkkal szemben. De nem azért, hogy végre-valahára ők is szuverén nemzetállamok lehessenek, hanem azért, hogy *saját jogon* (saját gazdasági teljesítményüknek vagy vágyálmaiknak megfelelő súllyal) illeszkedhessenek a szupranacionális világintegrációba. Sehol sincs megírva, hogy a világgazdaságba csak a 19. századi nemzetállamok integrációs keretében és ennek az integrációnak a színvonalán kell és lehet minden régiónak, társadalmi csoportnak beilleszkednie. A nemzetállamok egykori versengését és háborúskodását a világ felosztásáért és birtoklásáért a globalizálódás korszakában a régiók versengése és esetenként háborúsága váltja fel – a nemzetállamból való formális és/vagy tényleges kiszabadulásért

és a mielőbbi és minél előnyösebb „világba kerülésért”, azaz a szupranacionális gazdasági integrációba kerülés jogosítványának, lehetőségének a megszerzéséért. Minthogy ez a jogosítvány pillanatnyilag az önálló nemzetállamiság (a szupranacionális integrációk jogi-politikai alanyai a nemzetállamok), a régi nemzetállamok által elnyelt-integrált régiók arra vannak kárhóztatva, hogy abból, ami kulturális, nyelvi, vallási, etnikai különállásukból megmaradt, megteremtsék – kifundálják! – az önálló, saját nemzetállamot. A régiók – paradox módon – csak nemzetállamocskákként szabadulhatnak ki a nemzetállam palackjából, ahová a 19. századi kapitalizmus szellem zárta őket. A 20. század végi kapitalizmus azonban egészen más integrációban egyesíti a világot. Merő látszat az, hogy szaporítja a nemzetállamokat. Valójában ugyanis alássa a tulajdonképpeni nemzetállamokat és megteremti azokat a kvázi-nemzetállamokat, formális nemzetállamokat, amelyek a szupranacionális világintegrációba közvetlenül beilleszthetők. A „Virágozzék ezer nemzetállam!” posztmodern jelszava valójában a 19. századi nemzetállamok ellen irányul és posztmodern multikulturalista pátoasz nélkül így fordítható le: „virágozzék ezer nemzetállam a jelenlegi nemzetállamok helyén! ugyanis nekünk virágozzék – a multinacionális, transznacionális, szupranacionális világ gazdasági integrációknak!”

Ennyiben tehát az etnicizálódás, a nemzetállamok etnikai szétagyóldódása mint kísértés, veszedelem és megvalósulás még a Nagy Elbeszélésből lett posztmodern mese szintjén sem a „nemzeti függetlenség kivívásáról”, a „nemzet szabadságáról”, az „egységes nemzetállam megteremtéséről” szól, hanem a *nemzetállamtól való* – önző fogyasztói érdekeket és vélt vagy valóságos termelői érdekeket követő – *elszakadásról és a jólétben való egyesülés, a szupranacionális integrációba való gazdasági beolvadás vágyáról, előfeltételének megteremtéséről és kivitelezéséről*. Az etnikai alapú kvázi-nemzeti elkülönülés (a szeparatizmus) a nemzetfölötti világintegrációba való beilleszkedés előfeltétele. Ahol a globalizálódás gazdasági nyomására nem következik be szinte magától a hagyományos nemzetállami szuverenitás egy részének – s jó részének! – átengedése nemzetekfölötti testületeknek, a központosított államhatalmat pedig nem „osztják le” a helyi társadalomnak, a régióknak, ott éppen a szeparatizmus, a régiók lázadása, esetenként az etnicizáló államfelfogás, az „etnikai forradalmak” segíthetik elő a globalizálódás folyamatát. A globalizálódást elsősorban a nemzetállamok fékezik vagy akadályozzák, azaz a „nemzetiként” megjelenített különös és partikuláris helyi és/vagy társadalmi csoportérdekek, amelyek a nemzetállam védőernyője, gazdasági-politikai erődítményrendszer nélkül nem lennének érvényesíthetők, legalábbis nem ilyen könnyen és nem központi fontosságú érdekként, „összérdekként”. Mármost attól függően, hogy a globalizálódás egy-egy régió, egy-egy ország többsége (vagy legalábbis meghatározó helyzetű és szerepű kisebbsége) számára inkább rosszat vagy inkább jót ígér-e és hoz-e, inkább igenelhető-e, mint nem, attól függően

vetheti meg lábát a hagyományos, ám defenzív nemzeti állam valamilyen *nem-politikai talajon* (vallási vagy civilizációs fundamentumon, etnikai-kulturális közösségben), hogy szembehelyezkedve a globalizálódással így próbálja azt feltartóztatni. A fundamentalista és etnicista nemzetállam is szeparatista állam, csak ez az állam a világtól akar elszakadni, hogy önmagába zárkózva megmentse magát (azaz „a” nemzetet, „a” vallási fundamentumot, „a” civilizációt) a széthullástól és felolvadástól. Innen nézve azonban azt kell mondanom, hogy *nem* a hagyományos nemzetállammal szembehelyezkedő és ezért a globalizálódást elősegítő etnikai szeparatizmusok, hanem a globalizálódással szembehelyezkedő hagyományos nemzetállamok fundamentalista, etnicista, civilizációs szeparatizmusai torkollanak véres tébolyba, még hozzá nem valamilyen sohasem látott archaikus tébolyba, hanem a modernitás – Történelem híján igazolhatatlanná vált, értelmezhetetlen – normáltébolyába, amelyen mindazonáltal *globálisan* túl vagyunk. (Ha egyáltalán globálisan létezhetünk, akkor legalábbis túl vagyunk ezen.) Így hát én nem annyira *piszkos*, mint inkább *véres* pöttyöket látok megjelenni a posztmodern palettáján – a modernitás történelmi vértengerének remélhetőleg utolsó cseppjeit.